

Sivistysvaliokunta

VN/2989/2021

11.2.2021

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto sivistysvaliokunnalle Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane) edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto sivistysvaliokunnalle Agenda2030:sta keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin lähinnä tavoite 4:n osalta (*Taata avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet*).

Sukupuolten tasa-arvo tulee olla kestävän kehityksen tavoitteiden Suomen työssä mukana läpileikkaavasti, ei pelkästään tavoitekohdassa 5 (*Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia*). Eri teemoissa, muun muassa koulutusteemassa tulee toimia ja tulevaa politiikkaa tarkastella myös sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. **Tane pitää tärkeänä, että kaikkia toimintaohjelman tavoitteita tarkastellaan sukupuolinäkökulmasta.**

Tane pitää myönteisenä sitä, että **hallituksella on meneillään paljon toimenpiteitä kohdan 5, sukupuolten tasa-arvon lisäämiseksi.**

Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimenpiteiden tulee näkyä myös valtion budjettia koskevissa päätöksissä. Kestävän kehityksen seurannassa tulee hallituksella ja ministeriöillä olla käytössä ajankohtainen tieto tavoitteiden etenemisestä budjetteja laadittaessa.

Tane keskittyy lausunnossaan sivistysvaliokunnalle sukupuolitietoisien opetuksen juurruttamiseen ja varhaiseen puuttumiseen sukupuolittuneeseen väkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään kouluissa sekä oppimiseroihin. Tane ottaa kantaa sukupuolen moninaisuuden sisällyttämiseen valtioneuvoston selontekoon Agenda2030:ssa läpileikkaavasti kaikissa tavoitteissa. Sukupuolen moninaisuus tulee erityisesti kirjata tavoitteeseen 5.

Sukupuolitietoisien opetuksen juurruttaminen edistää varhaista puuttumista sukupuolittuneeseen väkivaltaan ja häirintään kouluissa

Koululla on suuri vaikutus lasten ja nuorten elämään. Jotta on mahdollista saavuttaa Agenda2030 tavoitteen 4 mukaisesti kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas opetus, täytyy koulu- ja opiskeluympäristön olla turvallinen kaikille.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää sukupuolitietoisien opetuksen vakiinnuttamista varhaiskasvatuksesta alkaen kaikille koulutusasteille sukupuolistereotyyppien purkamiseksi. Jotta kaikilla koulutusasteilla voidaan toteuttaa sukupuolitietoista opetusta, tulee opettajankoulutuksiin ja varhaiskasvatuksen alan henkilöstön peruskoulutuksiin sisältyä pakollisia sukupuolten tasa-arvoa käsitteleviä kursseja (ml. täydennyskoulutus).

Tane pitää hyvänä OKM:n Oikeus oppia –ohjelmassa perusopetuksen opettajille, varhaiskasvatuksen henkilöstölle sekä koulujen johtajille kehitettävää täydennyskoulutusta sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja työelämän sukupuolisegregaation lieventämiseksi. Sukupuolitietoisien opetuksen tulee olla pakollinen osa varhaiskasvattajiksi ja opettajiksi opiskelevien perusopintoja.

Lisäksi Tane esittää, että kouluilta ja oppilaitoksilta edellytetään toimipistekohtaisia kirjallisia toimintaohjeita seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi. Toimintaohjeet voivat olla osa oppilaitosten toiminnallisia tasa-arvosuunnitelmia.

Purkamalla sukupuolistereotyyppioita ja vallitsevia hierarkkisia käytänteitä, sukupuolitietoisella opetuksella voidaan edistää sukupuolten tasa-arvoa ja vähentää muun muassa kouluissa tapahtuvaa seksuaalista häirintää ja sukupuolistunutta väkivaltaa. Seksuaalinen häirintä ja sukupuolistunut väkivalta ovat laajalle levinneitä suomalaisessa yhteiskunnassa.

- Vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan jopa 38 % naisista ja 17 % miehistä oli kokenut seksuaalista häirintää kahden viime vuoden aikana.

- Seksuaalinen häirintä kohdistuu etenkin alle 35-vuotiaisiin naisiin ja näkyy myös nuorten antamissa vastauksissa.
- Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. -luokkalaisista tytöistä kolmannes ja pojista lähes joka kymmenes oli kokenut seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana.
- Häirinnän ja vihapuheen kokemiseen voi sukupuolen ohella vaikuttaa risteävänä tekijänä myös kuuluminen johonkin vähemmistöön, sosioekonominen asema tai ikä.
- Erillisen sateenkaarinuorten hyvinvointia kartoittaneen tutkimuksen mukaan yli 80 % transnuorista oli kokenut jonkinlaista häirintää.

Seksuaalinen häirintä ja sukupuolistunut väkivalta ovat ilmiönä yhteydessä vallitseviin käsityksiin sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Kouluilla ja oppilaitoksilla on keskeinen asema väkivallan ja häirinnän tunnistamisessa ja näihin puuttumisessa sekä sellaisen ilmapiirin luomisessa, jossa häirintää tai väkivaltaa ei hyväksytä. TEA-tiedonkeruun mukaan osalta kouluista (2019) sekä lukioista ja ammatillista kolutusta järjestävistä oppilaitosten toimipisteistä (2018) kuitenkin puuttuu yhä yhteiset käytännöt tai toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi. Opetushallitus on muun muassa julkaissut oppaan seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa (2018).

Tane kehottaa, että seksuaalisen häirinnän ja sukupuolistuneen väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi (1) nykyisille opettajille ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille on tarjottava täydennyskoulutuksina ja (2) tuleville opettajille ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille pakollisena osana peruskoulutusta:

1. tietoa sukupuolten tasa-arvosta ja sukupuolinormien vaikutuksista
2. keinoja tunnistaa ja puuttua häirintään ja sukupuolittuneeseen väkivaltaan
3. keinoja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi kouluympäristössä muun muassa kyseenalaistamalla kapeita sukupuolinormeja ja sukupuolittuneita hierarkioita.

Tane korostaa, ettei vastuu sukupuolittuneen väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisemisestä saa olla yksittäisten opettajien vastuulla eikä riippuvainen yksittäisen oppilaitoksen työntekijöiden kiinnostuksesta asiaa kohtaan. Rakenteelliseen ongelmaan tarvitaan rakenteellisia ratkaisuja. Opettajankoulutuksen kehittämisen lisäksi koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmien on tuettava sukupuolitietoista opetusta. Toimipisteiden on

myös tärkeää tarjota henkilöstölle kirjalliset toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi.

Oppimiserot

Valtioneuvoston selonteossa kestävästä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta todetaan nykytilanteesta: sukupuolten väliset erot oppimistuloksissa ovat edelleen Suomessa suuret. Hallitusohjelmassa ja hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa on kirjauksia ja toimenpiteitä oppimiserojen kaventamiseksi.

Tane korostaa, että oppimiserojen kaventaminen on tärkeää myös jatko-opintomahdollisuuksien turvaamiseksi ja syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi.

On arvioitu, että joka kahdeksas poika ei saavuta perusopetuksessa **lukutaitoa**, jolla selviäisi jatko-opinnoissa. Monipuolinen lukutaito on kaiken oppimisen perusta, minkä vuoksi sen merkitystä ei voi liikaa korostaa.

Tane pitää tärkeänä, että hallitus jatkaa lukutaitoa ja lukemista edistävää Lukuliike-hanketta. Hankkeelle tulee taata riittävät resurssit.

Tyttöjen ja poikien väliset osaamiserot perusopetuksessa ovat suurimmillaan heikoimmilla oppilailla (Pöysä & Kupiainen, 2018). **Tane pitää tärkeänä oppimiserojen kaventamiseksi huomion kiinnittämistä erityisesti heikosti osaaviin oppilaisiin, olivatpa nämä oppilaat sitten tyttöjä tai poikia.**

Opetus- ja kulttuuriministeriön **Oikeus oppia –ohjelman** tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä sosioekonomisesta taustasta, maahanmuuttajataustasta tai sukupuolesta johtuvia oppimiseroja. **Tane pitää erinomaisena, että ohjelmalla pyritään löytämään oppimiserolle rakenteellisia ratkaisuja** valmistelemalla lainsäädäntöä, pysyviä rahoitusjärjestelyitä sekä yhdenvertaisuutta vahvistavia vaikuttavia käytänteitä ja toimintatapoja.

Myös tasa-arvolaki edellyttää huomion kiinnittämistä oppimiseroihin. **Tasa-arvolain tasa-arvosuunnitteluvuorokauden laajentamisen** yhteydessä tasa-arvolain edistämissäännökseen lisättiin maininta siitä, että jatkossa tulee kiinnittää **erityistä huomiota oppimiseroihin**. Mahdollisia eroja tyttöjen ja poikien tai naisten ja miesten oppimistuloksissa tulee arvioida ja eroja aiheuttavia syitä tulee eri tavoin purkaa. Sukupuolittuneet oppimiserot vaihtelevat oppiaineittain. Myös suhtautuminen moniin oppiaineisiin eroaa tyttöjen ja poikien kesken.

Sukupuolen moninaisuuden huomioinen ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantaminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta muistuttaa, että sukupuolten tasa-arvossa on naisten ja miesten välisen tasa-arvon lisäksi kyse myös sukupuolen moninaisuuteen liittyvistä tasa-arvokysymyksistä. Tasa-arvolaki kieltää syrjinnän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Selonteossa olisi tämän vuoksi huomioitava nykyistä laajemmin sukupuolen moninaisuus ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisryhmiä, kuten transihmiset, sukupuolettomat ja intersukupuoliset. Esimerkiksi Ruotsin RFSL on julkaissut vuonna 2019 esityksen siitä, miten sateenkaari-ihmisiin liittyviä kysymyksiä voidaan sisällyttää nykyistä paremmin osaksi kestävän kehityksen edistämistä. Tähän liittyy voimakkaasti esimerkiksi sateenkaari-ihmisten nykyistä parempi osallistaminen työhön ja datan lisääminen.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa todetaan luvussa 6 sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantamisen kohdalla, että "[o]ikeuksien yhdenvertaisessa toteutumisessa on vielä haasteita, ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien turvaamiseen tarvitaan lisää huomiota." Agenda2030 kantavana tavoitteena puolestaan on se, ettei ketään jätetä (leave no one behind). Yhteiskunnalliset kriisitilanteet, kuten Covid-19-pandemia, tekevät näkyväksi sitä, että haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeuksien takaaminen edellyttää muun muassa vähemmistöihin liittyvien erityiskysymysten selkeää huomioimista. Tämän vuoksi ne on myös kirjoitettava osaksi selontekoa.

Valtioneuvoston selonteossa kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030 sukupuolen moninaisuus näkyy translain uudistuksen ja intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamisen osalta. Nämä toimenpiteet kohdistuvat Suomen sisälle. Esitetyn uudistukset ovat välttämättömiä ja niiden edistämiseksi tulee kiirehtiä. Alaikäisten nuorten mahdollisuus sukupuolen juridiseen vahvistamiseen tulee myös taata. Sateenkaari-ihmisten asemaa voidaan kuitenkin parantaa vielä monin paikoin niin Suomessa kuin globaalisti.

Globaalin vastuun kantamisen osalta Tane esittää, että **Suomi kiinnittää jatkossa yhä enemmän huomiota myös sukupuolten moninaisuuteen liittyviin tasa-arvokysymyksiin** ja edistää aktiivisesti sateenkari-ihmisten oikeuksia. Sukupuolten tasa-arvoa ja naisten aseman parantamista käsittelevän tavoitteen 5 alla tämä voidaan esimerkiksi kirjata osaksi nousevia teemoja, jotka ovat selonteon sivulla 43. Sukupuolen moninaisuuden huomioivan sukupuolten tasa-arvon edistämisen tulee kuitenkin olla läpileikkaavasti osana koko Agenda2030-toimintaohjelman toimeenpanoa.

RFSL LGBTI Inclusion in Development Policy and Agenda 2030 / Vägledande principer om utvecklingsarbete och Agenda 2030

Jirka Hakala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri

Yhteystiedot:

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Kirkkokatu 14

00170 Helsinki

PL 33, 00023 Valtioneuvosto

Puh. 0295 16001 (vaihde)

tane@stm.fi